

І.Л. Зінченко,
аспірант кафедри кримінального процесу
Національної юридичної академії ім. Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНОСТІ ПРИНЦИПІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ УКРАЇНИ

Чинний Кримінально-процесуальний кодекс України не виділяє принципи від інших загальних положень. Тим самим закон надає право вченим - науковцям та практикам вирішувати питання про

те, які з положень, закріплених в загальних формах є принципами кримінального процесу. В науці кримінального процесу прийнятною є точка зору, що принципами цієї галузі права – є закріплені в законі панівні в державі правові ідеї щодо завдань, способу формування й здійснення правосуддя в кримінальних справах, які визначають спрямованість і побудову кримінального процесу в цілому, форму і зміст його стадій та інститутів. В даному випадку йдеться про нормативність, як про одну з найважливіших ознак принципів кримінального процесу. В науці існує точка зору, що принципами є положення, які не закріплені в законі. На наш погляд, з цією думкою не можна погодитись. Кримінальний процес – це галузь права, яка представляє собою сукупність правових норм. Тому, принцип – це завжди норма права. Принципи кримінального процесу, зазначав М.С. Строгович, це кримінально-процесуальні норми загально-го характеру, які отримують конкретизацію та деталізацію в окремих процесуальних нормах. Принципи – це норми права, які регулюють однорідні відносини в галузі кримінального процесу. Вони закріплені в Конституції України, а їх розвиток і конкретизація здійснюється в законах, які функціонують в тих чи інших сферах суспільних відносин. Отже, для принципів характерні всі властивості правових норм, які є обов'язковими для учасників відносин які регулюються. Будь-яке нехтування їх є порушенням законності в державі. Крім того вони є нормами прямої дії, що дозволяє посылатись на них в необхідних випадках в рішеннях, які приймаються органами правосуддя.

В принципах відображається ставлення людей до права в якості соціальних цінностей. В них сконцентована зацікавленість людей надати своїм правам таких властивостей, що найбільш могли б задовольнити їх потреби. Тому, слід погодитись з тими авторами, які визначають принципи процесуального права через категорію “ідеї”. В.М. Горшенев говорить про принцип законності, як про “керівну ідею, яка виконує роль соціально-юридичного орієнтиру”. На його думку, принципи процесуальної діяльності “виступають як керівні правові ідеї, дотримання яких забезпечує нормальне здійснення традиційних і нетрадиційних юридичних процесів”. Р.Ф. Калістратов та Н.І. Башкратов вважають, що “принцип – це завжди ідея, яка відображає уявлення суспільства про певний ідеал, в відповідності з яким повинне здійснюватись правове регулювання”.

З гносеологічної позиції право, а відповідно, і принципи правосуддя, які закріплені в нормах, до виникнення правосвідомості існувати не можуть. Хоча принципи правосуддя формуються людським розумом і тому мають ознаку суб'єктивної реальності, однак це не

являється підставою для висновку про те, що принципи правосуддя – це лише керівні ідеї, закріплення яких в нормах права не є обов'язковим. Ідея – це елемент правосвідомості. Вона, звичайно, може відображати сутність явища, але від цього не перестане бути лише ідеєю. На рівні правосвідомості не можна говорити про принципи правосуддя. Принципами кримінального процесу вони стануть, якщо отримують нормативне закріплення. Саме завдяки правовій нормі принципи правосуддя в кримінальних справах здатні здійснювати вплив на поведінку людей. Нормативна сторона принципу кримінального процесу свідчить про те, що зовні вони представляють собою норми права, дотримання яких забезпечується силою держави. Це головна відмінність принципу права від принципів правосвідомості, оскільки сфера правосвідомості належить до ідеального. Правильним, на наш погляд, є те, що спірним та ризикованим є висловлене в літературі судження І.Ф. Демидова, відповідно до якого окремі принципиальні ідеї не знаходять свого закріплення в правових нормах. Тому, принципи не слід завжди ототожнювати з процесуальними нормами. Однак з цим важко погодитись. Не дивлячись на те, що принципи розробляються науковцями, необхідно пам'ятати, що обов'язкову силу останні отримують тільки після закріплення в законодавстві. Тому, на наш погляд, принципи кримінального процесу - це зафіксовані в конституційних нормах та загальних нормах кримінально-процесуального закону керівні положення, які лежать в основі всієї системи норм кримінально-процесуального законодавства, виражають сутність та істотні риси кримінального процесу як особливої системи державної діяльності, обумовлені суспільним і державним устроєм, призначені для виконання правоохоронних завдань.

ББК 67.9(4УКР)308я43

В42

Редакційна колегія:

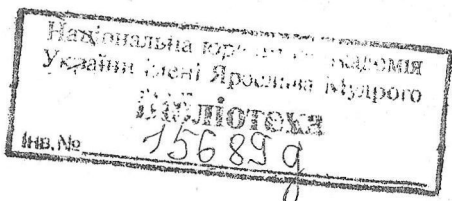
В.В. Сташис (головний редактор), Ю.В. Баулін (заст. головного редактора), В.С. Батургарєєва, В.І. Борисов, В.В. Голіна, Ю.М. Грошевий, Н.О. Гуторова, Л.В. Дорош, В.А. Журавель, В.С. Зеленецький, О.Г. Кальман, М.І. Панов, Н.В. Сібільова, А.Х. Степанюк, В.П. Тихий, В.Ю. Шепітько.

В42 Відповідальність за злочини у сфері господарської діяльності: Матер. наук.-практ. конференції / Ред. кол.: В.В. Сташис (голов. ред.) та ін. – Х.: вид-во «Кроссруд», 2006. – 260 с.

ISBN 966-8759-15-X

Видання містить матеріали науково-практичної конференції «Відповідальність за злочини у сфері господарської діяльності», організованої Національною юридичною академією України імені Ярослава Мудрого та Інститутом вивчення проблем злочинності Академії правових наук України.

Для працівників судових та правоохоронних органів, науковців, викладачів, аспірантів та студентів юридичних навчальних закладів і широкого кола осіб, яких цікавлять проблеми кваліфікації службових злочинів у сфері господарської діяльності та запобігання їм.

ББК 67.9(4УКР)308я43

ISBN 966-8759-15-X

© Сташис В.В. та інші, 2006
© ТОВ «Кроссруд», 2006